

2016 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ ÖNERİSİ ÜZERİNE İNCELEME

10 Aralık 2016 günü, TBMM Başkanlığına AKP milletvekillerinin imzasıyla bir anayasa değişikliği önerisi verildi. Bu öneri, AKP ve MHP genel başkanlarının anlaşmaya varmalarıyla gündeme gelmiş, öneriye son biçimi MHP yönetiminin görevlendirdiği bir milletvekiliyle görüşülerek verilmişti. Yapılan açıklamalara göre öneri 20 Aralık 2016 günü TBMM Anayasa Komisyonunda görüşülmeye başlanacak, çalışmalar Mart - Nisan ayında referandum yapılacak biçimde sürdürülecek.

GENEL OLARAK

1. 2016 Önerisi, toplam 21 maddeden oluşan, mevcut anayasanın 65 maddesinde, toplam 177 maddeli anayasanın %35'inde değişiklikler yapan bir pakettir. Öneri sayısal değerlendirmeye **'mini-paket' ölçülerini çok aşmıştır**.

2. 2016 Önerisi, özensiz ve yetersiz bir hazırlıktır.

a) Vatandaşların siyasi haklar ve ödevleri arasındaki seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarını düzenleyen 67. Maddeyi iptal etmiş; yerine bir düzenleme de öngörmemiştir. Gerçekte 67. Maddenin iptal edilen maddelerden olmadığı, bunun yanlışlıkla yazıldığı ortadadır.

b) Bütçeyi düzenleyen madde 161'de "devletin" sözü "kamu idarelerinin" diye değiştirilmiştir. Devlet sözü, merkezi idareyi anlatır. Kamu idareleri terimi ise, hem merkezi hem mahalli idareleri içerir. Değişikliğin anlamı, yerel yönetimlerin bütçelerinin de cumhurbaşkanlığı tarafından hazırlanacağı anlamına gelir ki, böyle bir durum yanlış bile değil saçmadır.

3. 2016 Önerisi değişiklikleri, gerçek bütünlüğü açıklanmadan yapılmak istenen bir değişiklik paketi olması nedeniyle samimiyet, tamlik ve açıklıktan uzak niyetler bütünüdür. Bu nedenle **ayıplı** bir pakettir. [\[2012 Önerisi için basınız\]](#)

a) 2016 Önerisi, AKP tarafından TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na 2012 yılında teslim edilmiş olan 2012 Önerisi'nin bir bölümü ve rötuşlanmış hali özellikleri taşımaktadır. Öncekinde "başkan" diye anılan makam, şimdikinde "cumhurbaşkanı" olarak anılmış, ancak ilgili hükümler aynen korunmuştur.

b) 2012 Önerisi ve AKP'nin "yeni-anayasa" adıyla değişik zamanlarda gündeme getirdiği istekler çerçevesinde değerlendirilirse, 2016 Önerisi gerçekte AKP aklında yerine koruyan bir bütünün parçalarından biridir. Diğer parçaların, uygun zaman geldiğinde ve uygun başka ortaklar bulunduğu uygulamaya koyulmak istendiği görülmektedir.

4. 2016 Önerisi "cumhurbaşkanlığı" makamı temelinde 'başkanlık rejimi' kurmayı amaçlayan bir metindir. Bu çerçevede "hükümet" in siyasal ve hukuksal varlığına son verilmiştir.

5. 2016 Önerisi, iddia edildiği gibi 'güçler ayrılığı' temelinde bir kuruluş getirmemiştir. Yasama organı olan TBMM'nin görev ve yetki alanını sınırlandırmış, yürütme organı olan cumhurbaşkanlığını yasama işleviyle donattığı gibi TBMM üzerinde 'yasaları görüşülmek üzere geri gönderme' yetkisi korunarak denetleyici kılmıştır.

6. Devletin "yasa ile düzenlenmesi" ilkesi ortadan kaldırılmıştır.

2016 Önerisi, demokratik devlet örgütlenmesinin kurucu ilkelerinden biri olan 'idarenin kanuniliği', yani kamu yönetiminin yasa ile düzenlenmesi ilkesini ortadan kaldırmıştır. Cumhurbaşkanı kararnameleriyle kamu tüzel kişiliği kurma ve kaldırma mümkün kılınmış, merkezi idarenin (bakanlıklar, elçilikler, valilikler, kaymakamlıklar) bütün kurum ve kuruluşlarını düzenleme yetkisi TBMM'den alınıp cumhurbaşkanlığı kararnamesine bırakılmıştır.

7. Böylece “üniter – merkezi devlet” yapısını değiştirmek mümkün kılınmıştır.

a) 2012 Önerisi’nde “Türk” sözcükleri temizlenmiş ve cumhurbaşkanı yemini değiştirilerek burada yer alan Türk Milleti ve Atatürk devrimleri ifadeleri silinmişti. 2016 Önerisi’ne bu maddeler alınmamış, çeşitli maddelerde geçen “Türk” sözü silinmemiştir. Açık ki bu, 2016 Ortağı’nın MHP olmasından kaynaklanmaktadır. Ama MHP, üniter – merkezi devletin ortadan kaldırılmasına hizmet eden düzenlemelere kapıları açmış durumdadır.

b) 2012 Önerisi’nde, devletin üniter ve merkezi idare örgütlenmesini düzenleyen 123 ve 126. Maddelerinde herhangi bir değişiklik yer almıyordu. Son Öneri’de bu maddelerde değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle “idarenin kanuniliği” ilkesine, yani devlet yönetiminin TBMM tarafından yasayla düzenlenmesi ilkesine son verilmiştir. Yönetimin kuruluş ve görevlerini düzenleme yetkisi, cumhurbaşkanı kararnamelerine, yani “idare”ye verilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

2016 Önerisi milletvekili seçilme yaşını 25’ten 18’e düşürmeyi; milletvekili sayısını 550’den 600’e ve TBMM görev süresini 4 yıldan 5 yıla çıkarmayı öngörmektedir. Milletvekili olmak için gereken koşullardan biri, ‘askerliğini yapmış olmak’tır. 2016 Önerisi bunu ‘askerlikle ilişkisi olmamak’ diye değiştirmektedir.

8. TBMM’nin yasama görevi çok büyük ölçüde sınırlandırılmıştır.

a) TBMM yasama görevini asıl olarak, bürokrasi tarafından hazırlanıp hükümet eliyle kendisine getirilen “kanun tasarısı” mekanizmasıyla yapar. 2016 Önerisi hükümeti ortadan kaldırdığı gibi, hükümetçe ortaya koyulan kanun tasarılarını da anayasadan silerek çıkarmıştır.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi Madde 88 – Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir. Kanun ~~tasarı ve~~ tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.	B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi Madde 88 – Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir. Kanun tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.
---	--

b) Şimdiki kanun tasarıları, 2016 Önerisi’ne göre, elbette bu adı taşımadan, doğrudan cumhurbaşkanına gidecektir. Burada Cumhurbaşkanı Kararnamesi adıyla, tek imzalı olarak ve TBMM’ye hiç uğramadan, doğrudan Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girecektir.

c) Durumun vehametini göstermek üzere, şöyle söyleyebiliriz. TBMM’nin çıkardığı yasaların %98’den çoğu “kanun tasarısı”, çok bonkör bir hesapla ve en fazla %2’si kanun teklifinden doğmuştur. Kanun teklifi, tek tek yada bir grup milletvekilinin yasa önerisi demektir. 2016 Önerisi TBMM’ye yalnızca bu kaynağı bırakmıştır. Bürokrasi – TBMM arasındaki yasama ilişkisini tümüyle kesip atmıştır; yasaklamıştır.

9. TBMM’nin denetim yetkisi ortadan kaldırılmıştır.

a) Anayasa’nın 98. Maddesindeki “TBMM... denetleme yetkisini kullanır” sözü silinmiştir.

b) TBMM’nin hükümeti ve tek tek bakanları denetleme yetkisini kullanmasını sağlayan gensoru ve meclis soruşturması mekanizmaları ortadan kaldırılmıştır. Anayasada bunları düzenleyen 99. ve 100. maddeler yürürlükten kaldırılmıştır.

c) Milletvekillerinin hükümet mensuplarına “sözlü soru” yöneltme mekanizması ortadan kaldırılmıştır.

d) TBMM, yürütme organının faaliyetleriyle ilgili olarak yalnızca yaptırımı olmayan genel görüşme yapma, meclis araştırması yapma ve yazılı soru önergesi verme ile sınırlandırılmıştır.

<u>SİMDİKİ MADDE</u>	<u>2016 ÖNERİSİ</u>
<p><i>IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları</i></p> <p>~~A- Genel olarak~~</p> <p>Madde 98 – Türkiye Büyük Millet Meclisi ~~soru~~, Meclis araştırması, genel görüşme, ~~gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.~~</p> <p>~~Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemektir.~~</p> <p>Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.</p> <p>Genel görüşme, toplumu ~~ve Devlet faaliyetlerini~~ ilgilendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.</p> <p>Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırmayöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.</p>	<p><i>IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları</i></p> <p>Madde 98– Türkiye Büyük Millet Meclisi <i>belli bir konuda</i> Meclis araştırması ve genel görüşme <i>yapabilir; milletvekilleri yazılı soru sorabilir.</i></p> <p>Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.</p> <p>Genel görüşme, toplumu ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.</p> <p><i>Genel görüşme ve Meclis araştırmasına yürütme adına herhangi bir temsilci katılamaz.</i></p> <p><i>Yazılı soru; yazılı olarak en geç onbeş gün içerisinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanlığı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.</i></p> <p>Meclis araştırması, genel görüşme <i>ve yazılı soru</i> önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma <i>usûlleri</i> Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.</p>

10. TBMM Başkanlığı, devletin/yürütmenin vekaletini yitirmiştir.

a) Şimdiki durumda, cumhurbaşkanına vekalet yetkisi TBMM Başkanı'na aittir. 2016 Önerisi bu duruma son vermiştir.

b) Vekalet, cumhurbaşkanınca atanacak yardımcılarından birine verilerek, TBMM devletin temsili gücünden uzaklaştırılmıştır.

<p><i>F. Cumhurbaşkanına vekillik etme</i></p> <p>Madde 106 – Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, ~~görevine dönmesine kadar, ölüm, çekilme veya başka bir sebeple~~ Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde ~~de yenisi seçilene kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı~~ Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.</p>	<p><i>F. Cumhurbaşkanlığı yardımcıları, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar</i></p> <p>Madde 106- <i>Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanlığı yardımcısı atayabilir.</i></p> <p>Cumhurbaşkanlığı makamının <i>herhangi bir nedenle</i> boşalması halinde <i>kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılır.</i> Yenisi seçilene kadar <i>Cumhurbaşkanı Yardımcısı</i> Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. <i>Genel seçime</i></p>
---	--

C. Meclis soruşturması

Madde 100– Başbakan veya bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının ~~en az onda birinin~~ vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, ~~bu istemi~~ en geç bir ay içinde görüşür ve ~~(Ek ibare: 3/10/2001 4709/31 md.) gizli oyla karara bağlar.~~

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasetpartilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir. ~~(Ek eümle: 3/10/2001-4709/31 md.) Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.~~

~~(Değişik: 3/10/2001 4709/31 md.) Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.~~

~~Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.~~

bir yıl ve daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, *Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanı vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı ait yetkileri kullanır.*

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkındagörevleri ile ilgili suç işledikleri iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasetpartilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde *Genel*

Kurulda görüşülür. *Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla* Yüce Divana sevk kararı *alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.*

	<p><i>Bu kişilerin görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.</i></p> <p><i>Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.</i></p> <p><i>Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, göreviyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.</i></p> <p><i>Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilât yapısı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.</i></p>
--	--

HÜKÜMETSİZ YÜRÜTME ORGANI

11. "Hükümet" kurumu ortadan kaldırılmaktadır.

Başkanlık rejimi, baştaki kişinin doğrudan halk tarafından seçildiği ve hükümetin olmadığı yönetim biçimidir.

a) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu, yani hükümet, Anayasa'dan tümüyle silinmiştir. Anayasa'da **Bakanlar Kurulunu düzenleyen 109-115 numaralı maddeler yürürlükten kaldırılmış**, bunlara verilmiş tüm yetkiler cumhurbaşkanına verilmiştir. Madde 8, 88'de olduğu gibi, başka maddelerde de "Bakanlar Kurulu sözü çıkarılmıştır" gibi ayarlayıcı değişiklikler, bu düzenlemenin ürünüdür.

<p>~~H. Bakanlar Kurulu~~ ~~A. Kuruluş~~ ~~Madde 109— Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan kurulur.~~ ~~Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.~~ ~~Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.~~</p>	<p>İLGA!</p>
--	---------------------

b) Bu durum, bakanlar kurulunun varlığının yeri değiştirilerek sürdürüleceği anlamına gelmez. Öneri'nin başkanlık rejiminde, hukuksal ve siyasi olarak "hükümet" yoktur.

c) "Bakan" olarak anılan kişiler siyasi değil, cumhurbaşkanınca görevlendirilecek teknik-idari kimliğe sahiptir. Göreve getirilmeleri, denetlenmeleri, görevden düşürülmeleri gibi süreçlerde TBMM yoktur. Bütün bu işlemler, önerisiz ve onaysız olarak, doğrudan cumhurbaşkanı tasarrufuna bağlanmıştır. **[Bakınız, yukarıda 109. maddeyi gösteren kutu]** Bunlar, tek tek de kurul olarak da artık hiçbir siyasi sorumluluğa sahip olmayacaktır. Aşağıdaki 91. maddede görüldüğü üzere, artık kolektif/kurul halinde **kararname çıkarma yetkileri yoktur.**

<p>~~E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme~~ ~~Madde 91— Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma~~</p>	<p>İLGA!</p>
---	---------------------

~~yetkisi verebilir. Ancak sıkayönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamele düzenlenemez.~~

~~Yetki kanunu, ... (TÜM MADDE)~~

d) Hükümet'in hukuksal olarak ortadan kaldırılması, hem yasama TBMM hem de yürütmeye bağlı devlet örgütlenmesi üzerinde köklü değişiklikler yaratmıştır.

12. Yürütme organı cumhurbaşkanlığından ibaret kılınmaktadır.

Yürütme organının tek irade varlığı "cumhurbaşkanı kararnamesi" olmuştur.

a) Kanun hükmünde kararname (cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulunun birlikte imzaladıkları) çıkarma yetkisi ortadan kaldırılmış; bunu düzenleyen 91. Madde, hemen ~~üstteki kutuda görüldüğü gibi~~, iptal edilmiştir. KHK sözü anayasanın her neresinde geçiyorsa, "cumhurbaşkanı kararnamesi" olarak değiştirilmiştir. Bir mevzuat türü olan tüzük, Bakanlar kurulu kararnameleri ve müşterek (üçlü) kararnameler ortadan kaldırılmıştır. Bu sözlerin geçtiği yerlere "cumhurbaşkanı kararnamesi" sözü getirilmiştir.

b) Cumhurbaşkanlığı, sayısı belirsiz ve hepsi cumhurbaşkanı tarafından atanacak "cumhurbaşkanı yardımcıları" ile "bakan" unvanı taşıyan teknik-idari makamlardan ibarettir.

c) Bakanlar milletvekillerinden olamayacaktır. Öneri'de milletvekillerinin "sözlü soru önergesi" mekanizmasının kaldırılmasından da görüldüğü üzere, bakanlar bilgi ve hesap vermek üzere de TBMM'de yer alamayacaklardır. *[Yukarıda 98. maddeyi gösteren kutuda]*

d) TBMM Başkanlığına ait olan Cumhurbaşkanına vekalet yetkisi, cumhurbaşkanının kendisi tarafından atanacak yardımcılardan birine bırakılmıştır. Devletin ve yürütme organının vekaleten temsilinde gayri-meşru bir durum yaratılmıştır.

13. Cumhurbaşkanına idari soruşturma yetkisi verilmiştir.

a) Cumhurbaşkanlığına ait olan Devlet Denetleme Kurulu (DDK), idari soruşturmacı bir kuruma dönüştürülmüştür. **(Madde 108)**

b) DDK, TSK dahil tüm kamu yönetimi üzerinde denetleyici hale getirilmiştir.

c) DDK'ya idari soruşturma yetkisi tanınmıştır.

14. TBMM Cumhurbaşkanına etki etmekten uzak tutulmuş, buna karşın cumhurbaşkanı TBMM üzerinde etkili kılınmıştır.

a) TBMM tarafından çıkarılacak "kanun"lar cumhurbaşkanı onayına gidecektir. Kanunlar, bu onaydan ve metnin cumhurbaşkanı tarafından Resmi Gazete'ye gönderilmesinden, orada yayımlanmasından sonra yürürlüğe girecektir. Buna karşılık, cumhurbaşkanının çıkaracağı kararnamelerin TBMM'ye gelmesi söz konusu değildir. Kararnameler doğrudan cumhurbaşkanının kendisince Resmi Gazete'ye gönderilip yayımlanacaktır.

b) Üstelik Cumhurbaşkanı TBMM'den gelen yasaları otomatik olarak yayımlamak zorunda değildir. "Yine görüşün" diye TBMM'ye gönderme yetkisine sahip olacak, TBMM görüşünü üye tamsayısının salt çoğunluğuyla ısrar edip korursa yasayı yayımlayacaktır. **(Madde 89)** Bu durumda da bir gücü vardır; yasayı Anayasa Mahkemesi'ne gönderebilecektir.

c) TBMM, kendisine gelmeyen ve doğrudan yürürlüğe giren cumhurbaşkanlığı kararnameleri üzerinde, yalnızca Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açarak yargısal denetim yolunu kullanabilecektir.

15. Bütçe hazırlama hakkı cumhurbaşkanına verilmiştir.

- a) Bütçede “devletin ve kamu tüzelkişilerinin bütçesi” terimi, “kamu idarelerinin ve ...” diye değiştirilmiştir. Ne var ki, bizde kamu idaresi (1) devlet idaresi, (2) il özel idaresi, (3) belediye idaresi, (4) köy idaresi olmak üzere dört türden oluşur. Bu değişikliğe göre bütçe, mahalli idarelerin/yerel yönetimlerin bütçelerini de kapsama almış demektir.
- b) Bu, hem pratik hem de yerinden yönetim ilkesi bakımından mümkün olmadığına göre, değişiklik ya “devlet” kavramına duyulan alerjinin ya da devlet hukuku dünyasını bilmezliğin sonucudur. 2016 Önerisi'nin ayıplı hallerinden biri de budur.
- c) Bütçe tek maddede (madde 161) düzenlenmiş, hükümetin yerini cumhurbaşkanı almıştır. Bütçe ve kesin hesapla ilgili ayrıntıları düzenleyen madde 162-163-164) yürürlükten kaldırılmıştır.

16. Milli Güvenlik Kurulu, tümüyle cumhurbaşkanına aittir.

- a) MGK, cumhurbaşkanı kararnamesiyle düzenlenecektir.
- b) MGK'da cumhurbaşkanı ve yardımcıları yer alacaktır.
- c) Jandarma Genel Komutanlığı MGK üyeliğinden çıkarılmıştır.

10. Olağanüstü yönetim usulü, cumhurbaşkanına özgülenmiştir.

- a) Sıkıyönetim tipi yönetme usulü ortadan kaldırılmıştır. (Madde 120, 121, 122 iptal)
- b) Olağanüstü yönetim türleri “OHAL”den ibaret bırakılmış, bu sistem madde 119'da yeniden düzenlenmiştir.
- c) Böylece olağanüstü yönetimlerde ordunun (TSK) yetkilendirildiği model olarak sıkıyönetim ortadan kaldırılıp, tüm yetki OHAL çerçevesinde cumhurbaşkanına bırakılmıştır.

17. Cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği kurumu ortadan kaldırılmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı “yardımcılar” eliyle çalışacaktır.

18. Cumhurbaşkanı kararnemeleriyle merkezi - üniter sistemi ortadan kaldırmak.

- a) Geleneksel olarak ve şimdiki durumda, devletin enüstdüzey yöneticileri –valiler, elçiler-, Bakanlar Kurulu kararnamesi ile; üstdüzey yöneticiler -müsteşar, genel müdür, vb- üçlü kararname ile atanır. 2016 Önerisi, madde 123'e eklenen bir paragraf ile bunların hepsini tek imzaya, cumhurbaşkanı kararnamesine bırakmıştır.

<p>IV. İdare A. İdarenin esasları 1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği Madde 123 – İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.</p> <p>İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.</p> <p>Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla ~~veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak~~ kurulur.</p>	<p>IV. İdare A. İdarenin esasları 1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzel kişiliği MADDE 123- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.</p> <p>İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.</p> <p>Kamu tüzel kişiliği, <i>kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile</i> kurulur.</p>
---	--

	<i>Üst düzey kamu görevlilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.</i>
--	---

b) Merkezi idare, başka bir deyişle devlet tüzelkişiliği (elçilikler, bakanlıklar, bunlara bağlı kuruluşlar, valilikler, kaymakamlıklar) TBMM tarafından “kanun” ile düzenlenir iken, 2016 Önerisi’nde bu yetki 126’ya eklenen bir paragraf ile cumhurbaşkanı kararnamesine bırakılmıştır.

c) Madde 123’te yapılan değişiklikle cumhurbaşkanı, “kamu tüzelkişiliği” sahibi olan herhangi bir kuruluşu ortadan kaldıracaktır, olmayan bir kuruluş yaratabilir ve elbette bunlarda her türlü değişikliği yapabilir. İl özel idaresi, belediye, köyler de bu kapsamdadır.

d) Madde 126’da yapılan değişiklikle cumhurbaşkanı merkezi idare kapsamındaki bütün kamu kurum ve kuruluşlarını düzenleyen kararnameler çıkarabilecektir. Bu düzenleme “kuruluş, görev ve yetkileri bakımından” denerek herşeyi kapsar şekilde verilmiştir. Buna göre cumhurbaşkanı tek başına bir bakanlığı kaldırabilir, yenisini kurabilir. Böylece bütün devlet personel yapısı üzerinde her türlü tasarrufu yapabilir. Ya da “valiler seçimle gelsin” diye bir kararname çıkarabilir. Böylece, devletin merkezi – üniter yapısını ademimerkeziyetçilik doğrultusunda dönüştürebilir.

<p><i>C. İdarenin kuruluşu</i></p> <p><i>1. Merkezi idare</i></p> <p>Madde 126 – Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.</p> <p>İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.</p> <p>Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. ~~Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.~~</p>	<p><i>C. İdarenin kuruluşu</i></p> <p><i>1. Merkezi idare</i></p> <p>Madde 126 – Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.</p> <p>İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.</p> <p>Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir.</p> <p><i>Merkezi idare kapsamındaki kamu kurum ve kuruluşlarının; kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.</i></p>
--	--

e) Bu yetkiler, üniter siyasal sistemin ortadan kaldırılması anlamına gelir. AKP’nin siyasal seçim bildirgelerinde “aşırı merkeziyetçilik” yakınması bol miktarda yer almakta, “ademi-merkeziyetçilik” vaadi çok kez dile getirilmiş bulunmaktadır. Son 14 yılda ‘kamu yönetimi temel kanunu’, ‘bölge kalkınma ajansları, ‘il genelinde büyükşehirçilik’ gibi girişim ve uygulamalar da göz önünde bulundurulduğunda, MHP’nin 2016 Önerisi’ne verdiği desteğin milli değil ama üniter devletin kırılmasına hizmet ettiği görülmektedir. Üniter devlet, milli devletin güvencelerinden biridir; bu durumda MHP, çeşitli çevrelerin anayasadan silmek için uğraştıkları Türk Milleti’nin egemenlik hak ve yetkisinin başlıca dayanaklarından birinin ortadan kaldırılmasına destek vermiş duruma düşmüştür.

YARGI

19. Hakimler ve Savcılar (Yüksek) Kurulu

Yargı dünyasının en üst örgütleyici kurumu olan Hakimler ve Savcılar Kurulu, yine Adalet Bakanı ve müsteşarının başkanlığında olacaktır. Ancak bu kez sözkonusu bakan “siyasal bakan” değil, cumhurbaşkanınca atanmış kişidir. Üyelerden diğer 5’i cumhurbaşkanı, 5’i TBMM tarafından atanacaktır. HSK, cumhurbaşkanlığı yönlendirmesinde bir yapıya sahip kılınacaktır.

20. Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesinin üye sayısı, iki askeri yargıcın çıkarılmasıyla, 17'den 15'e düşürülmüştür. Şimdi olduğu gibi, Mahkeme üyelerinin 4'ü doğrudan; 8'i yargı ve akademi üst kurumlarının adayları arasından dolaylı olmak üzere 12'si cumhurbaşkanınca; 3'ü TBMM tarafından seçilecektir. (Madde 146)

21. Askeri yargı

Askeri yargı mahkemeleri ortadan kaldırılmıştır. (Madde 142, 145) Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ortadan kaldırılmıştır. Askeri yargıç ve savcılar başka yargı (Uyuşmazlık Mahkemesinde, madde 158) ve yönetim kurumlarında temsili sona erdirilmiştir.

DEĞERLENDİRME

Bugünkü anayasal ve fiili duruma göre, Türkiye'de yürürlükte olan hükümet sistemi, tanımı gereği **yarı - başkanlıktır**. Bu yapıyı yaratan değişiklikler parça parça yapılmış, cumhurbaşkanı 1982'de geniş ve güçlü görev ve yetkilerle donatılmış ve 2007'de doğrudan halk tarafından seçilmiştir. 2014 yılında yapılan ilk cumhurbaşkanı seçimiyle birlikte, yürütme gücünün cumhurbaşkanlığı ile başbakan ve bakanlar kurulundan oluşan hükümet arasında bölüşüldüğü yarı-başkanlık sisteminin kuruluşu tamamlanmıştır.

2016 Önerisi bu durumu değiştirmekte, yönetim sistemini "**başkanlık rejimi**" haline getirmektedir.

Başkanlık rejimi, "**güçsüz yasama (TBMM)**" varlığıyla birlikte kurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı kararnamele sistemiyle bu makama, TBMM yasa sistemine denk işlevler ve TBMM'den daha fazla etki gücü verilmiştir.

Başkanlık rejimi, "**idari devlet**" zeminine dayandırılmıştır. Devletin örgütlenmesini "kanun" ile yapma ilkesi ortadan kaldırılarak, idarenin cumhurbaşkanlığı kararnemeleriyle "idari kararlar" ile biçimlendirilmesi devri açılmıştır.

Devletin merkezi - üniter örgütlenmesi doğrudan değişikliğe uğratılmamış olmakla birlikte, ancak "yasa ile" yapılabilecek merkezi idare kurum ve kuruluşlarının kuruluş, görev ve yetkilerini belirleme yetkisinin kararnamelere bağlanmış bulunması, merkezi - üniter devlet özelliğini, demokratik denetimden bağımsız olan her türlü idari müdahaleye açık hale getirmiştir.

Öngörülen yapı, demokratik devlet gereklerini karşılamaktan uzaktır.

Ülkemizin yararına olan tutum, bu önerinin geri çekilmesidir.

[BAG, 16 Aralık 2016]